

KORONAVİRÜS (COVID- 19) SALGININDA KRİZLE MÜCADELEDE YEREL YÖNETİMLERİN ROLÜ: BEŞ BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİNDE BİR ANALİZ

Doğan PEKER*, İslam KÖSEOĞLU**

Geliş/Received: 22.02.2021

Kabul/Accepted: 02.03.2021

Özet

Son yüzyılda küresel bağlamda yaşanan krizler, sosyo-ekonomik, siyasi, askeri vb. olarak pek çok türde ortaya çıkmıştır. Yaşanan krizlerin yerel, ulusal ve uluslararası boyutlarda etkilerinin hissedildiği tarihi kaynaklarda mevcuttur. Son yaşanan koronavirüs (COVID-19) ise en başta sağlık krizi olarak görülse de kısa süre içerisinde beraberinde sosyo-ekonomik ve insani krizleri de getirmiştir. Oluşan mevcut durumun yönetilmesinde çeşitli aktörler yer almaktadır. Bu aktörlerin sayısı demokratik ülkelerde merkezi hükümetten yerel yönetimlere kadar oldukça fazladır ve hepsinin yerine getirdiği önemli görevler vardır. Bu açıdan yerel yönetimler içinde belediyelerin hizmet sunumundaki konumu, varlık nedenleri, kullandığı kaynaklar ve mevzuattan kaynaklanan görevleri gibi nedenlerle belediyeler buldukları coğrafyada önemli birer aktör olarak görülmektedir. Bu çalışmanın amacı büyükşehir belediyelerin kriz yönetim süreçlerinde önemli birer aktör olduğunu çeşitli yönlerle ortaya koymaya çalışmak olarak belirlenmiştir. Bu çerçevede büyükşehir belediyelerinin koronavirüs (COVID-19) salgını sürecinde aktör olarak yerine getirdikleri görevler ekonomik, siyasi, hukuki açıdan ve vatandaşlar açısından temellendirilerek ele alınmıştır. Araştırma kapsamında nüfus yoğunluğu bakımından Türkiye’de ilk beş sırada yer alan büyükşehir belediyeleriyle ilgili veriler çeşitli bilimsel araştırmalardan ve belediyelerin çeşitli yollarla kamuoyuna açıkladıkları bilgilerden yararlanılarak oluşturulmuştur.

Anahtar kelimeler: Kriz yönetimi, büyükşehir belediyeleri, koronavirüs

THE ROLE OF LOCAL GOVERNMENTS IN STRUGGLE AGAINST THE CRISIS CAUSED BY THE CORONAVIRUS (COVID-19) OUTBREAK: AN ANALYSIS IN FIVE METROPOLITAN MUNICIPALITIES

Abstract

Global crises in the last century, socio-economic, political, military and so on etc. has emerged as many species. There are historical sources in which the effects of the crises experienced are felt in local, national and international dimensions. The last coronavirus (COVID-19) crisis is although it was seen as a health crisis in the first place, it brought socio-economic and humanitarian crises with it in a short time. Various actors are involved in the management of this current situation. In democratic countries the number of these actors is quite high, from central government to local governments, and they all have important tasks fulfilled. In this respect, municipalities are seen as important actors in the geography they are located in, due to reasons such as the position of municipalities in providing services, their reasons for existence, the resources they use and their duties arising from the legislation. The aim of this study was determined as trying to reveal that metropolitan municipalities are important actors in various aspects especially in crisis management processes. In this context, the duties fulfilled by metropolitan municipalities as an actor in the coronavirus (COVID-19) epidemic process have been handled on the basis of economic, political, legal and citizens. In the scope of the research, data on the first five ranks in terms of population density metropolitan municipalities in Turkey were created by making use

* Doktora Öğrencisi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Bölümü, Orcid: 0000-0001-8202-1902, doganpeker_31@hotmail.com

** Öğr. Gör. Uşak Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, Yönetim ve Organizasyon Bölümü, Orcid: 0000-0002-2757-4501, islam.koseoglu@usak.edu.tr

of various scientific research and the information that the municipalities have announced to the public in various ways.

Keywords: Crisis management, metropolitan municipalities, coronavirus

Giriş

Küreselleşmeyle beraber değişen ve gelişen dünyada ulusal sınırlar içerisinde dışa kapalı bir şekilde devlet ve toplum faaliyetlerini sürdüren veya sürdürebilecek bir ülke neredeyse yok denecek kadar azdır. Bu çerçevede bir ülkede meydana gelen bir olay kayda değer bir gelişme yaratabilmekte ve başka ülkeleri belirli şeyleri yapma veya yapmamaya zorlamaktadır. Ülkelerin başta iktisadi, siyasi ve teknolojik alanlarda giderek birbirlerine bağımlı hale gelmeleri birbirlerine sağlamış oldukları katkıların yanında özellikle beklenen ve beklenmeyen kriz dönemlerinde de olumsuz etkilerinin de olduğu görülmektedir.

Son otuz yılda teknolojiye yaşanan gelişmeler ve beraberinde yaşanan hızlı sanayileşme ülkelerin birbirlerine bağımlılığını artırmıştır. Ucuz iş gücü, hammadde, pazar ve teknik kapasite gibi unsurların hepsinin bir ülkede bulunmaması ülkeler arasında bağımlığın artmasını tetiklemiştir. Diğer yandan insan haklarının gelişimi, demokratik hukuk devlet anlayışının etkinliği ve insani müdahale gibi gelişmelerin son yıllarda önem kazanması geri kalmış ve gelişmekte olan ülkelerin gelişmiş ülkelere olan bağımlılığını artırmıştır. Ülkeler arası bağımlılığı artıran bir diğer neden ise dünyanın küresel köy haline gelmesi insanların dünyanın diğer ucuna seyahat edebilme kolaylığı nüfus hareketliliğini artırarak kültürel kaynaşmanın oluşmasıdır. Bilgi ve teknolojinin dünyanın farklı yerlerinde her geçen gün artması tek bir ulusun, grubun veya bireyin tekelinde olmaması bağımlılığın artarak devam edeceğinin de göstergesidir.

Tarihte toplumları etkileyen krizler incelendiğinde genelde birinci dünya savaşına kadar savaşlar, salgın hastalıklar ve doğal afetler olduğu görülmektedir. Son yüzyılda ise krizlerin ekonomik buhranlara bağlı olarak toplumları yeme, içme, barınma ve sağlık gibi çeşitli şekillerde etkilediği görülmüştür. Krizlerin bu noktadan hareketle bilimlerin çeşitli alanlarında araştırmacıları meşgul ettiğini ve çeşitli tanımlarının ortaya çıktığı söylenebilir. Son olarak Çin'in Wuhan kentinde ortaya çıkan ve oradan bütün dünyaya yayılan koronavirus (COVID-19) kısa sürede tüm dünyada sosyal, ekonomik ve sağlık açısından yıkıcı etkilerini hissettirdi ve uzun bir süre de hissettirmeye devam edecek gibi görülüyor.

Krizlerin hangi şekilde meydana geldiğine bakılmaksızın sistemli ve planlı bir şekilde müdahale edilip topluma ve bireylere en az zarar verecek şekilde atlatılmaya çalışılmalıdır. Kriz yönetiminde ilk akla gelen devlet ve devleti işler hale sokan kamu yönetimidir. Devlet örgütlenmesi merkezi ve mahalli idare şeklinde düşünüldüğünde bu anlamda krizin yönetilmesi noktasında başta merkezi ve yerel olmak üzere çeşitli aktörleri de içine alması gerektiği görülmektedir. Kriz yönetimi bu aktörler arasında eşgüdümü, koordinasyonu sağlayarak kaynakların daha etkili ve verimli kullanılmasını gerektirecek bir süreçtir. Bu bağlamda büyükşehir belediyelerinin bütçeleri, insan kaynağı ve sahip oldukları diğer pek çok kaynak onları kriz yönetiminde merkezi yönetimle birlikte doğrudan aktör olarak ortaya çıkarmaktadır.

Bu çalışmada mahalli halka en yakın birimlerden biri olan belediyelerin koronavirus (COVID-19) salgını döneminde etkinliklerini sahip oldukları kaynakları kullanarak nasıl artırdıklarını araştırılmıştır. Salgının ortaya çıkardığı olumsuz koşullar karşısında belediyelerin birey, toplum ve kamu yönetimi açısından önemini vurgulayarak kriz yönetim süreci içerisinde bir aktör olarak belediyelerin rolleri anlatılmıştır. Bu çerçevede Türkiye'de nüfus yoğunluğu bakımından ilk beş sıralama içindeki büyükşehir belediyeleri değerlendirmeye alınarak çalışma gerçekleştirilmiştir. Çalışmada ilgili büyükşehir belediyelerinin seçilmesi ülke nüfusunun büyük bir bölümünün büyükşehirlerde oturması, yine bu belediyelerin sosyo-ekonomik imkânları, mevzuattan kaynaklanan yükümlülükleri ve personel sayısı vb. nedenler araştırmanın ülke genelindeki genelleştirici etkisini artıracığı düşünülmüş ve seçilmiştir.

Araştırma, koronavirüs (COVID-19) salgını devam ettiği için teorik olarak gerçekleştirildi. Araştırma kapsamında elde edilen bulgular Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) verileri, Sayıştay'ın ilgili belediyelerle ilgili raporlarında yer alan bütçe ve insan kaynaklarına yönelik veriler ve büyükşehir belediyelerinin çeşitli aralıklarla basına paylaştığı bilgiler, büyükşehir belediyelerini ilgilendiren mevzuatlardan, güncel kanuni düzenlemelerden ve bu bağlamda yapılmış olan bilimsel çalışmalardan oluşmaktadır.

1. Krizin Kavramsal Çerçevesi

Kriz kelimesi aslen yunanca “krinein” sözcüğünden gelir ve “karar” anlamında kullanılır. Kriz kelimesi İngilizceye ise “cirisis” kelimesi olarak Latince'den geçmiştir. Türkçeye de İngilizceden geçen bu kelime “büyük tehlike, zorluk ya da belirsizlik dönemi, iyiye ya da kötüye gitme durumu” anlamlarında kullanılmaktadır (Özer vd., 2019:347). TDK'ye göre ise; bir ülkede veya ülkeler arasında toplumun veya kuruluşun yaşamında görülen güç dönem, bunalım ve buhran anlamını taşımaktadır (sozluk.gov.tr, 2020). Kriz, örgütün varlık sebebini, amaçlarını yerine getirmesine olumsuz etki eden ve beklenilmedik, ani karar almayı gerektiren, çok hızlı değişimlerin yaşandığı stresli durum olarak tanımlanmaktadır (Özer, 2011: 252). İnsel'e göre ise, “Sistemin kendini yeniden üretmediği ama yeniden üretmek için gerekli değişikliklerin, sistemin ana yapılarına aykırı olduğu durum” şeklinde bir anlam içerir (İnsel 2001:243'den akt. (Şahin, 2013: 417). The Shorter Oxford English Dictionary 'de “(1) bir şeyin gelişimindeki dönüm noktası, (2) daha iyi ve daha kötü durum için yakın gelecekte kesin bir değişikliğe gitmenin gerekli olduğu işlerin/ olayların bir ifadesi” (Onions, 1936: 424) olarak tanımlanmıştır.

Kriz kavramı, tarihsel olarak eski dönemlere kadar gider. Fakat sosyal bilimlere geç dönemlerde girdiğini söylemek yerinde olacaktır. Erken dönemlerde savaş, insanların ölmesi, sağlık ile ilgili olaylarda kullanıldığını, sonraki dönemlerde, 17. ve 18. yüzyıllarda sosyal olaylar için kullanıldığı söz konusudur. Sonraki dönemlerde Karl Marx iktisat alanında, “sistem krizi” kavramını kullandığı görülmektedir (Şahin, 2013: 417).

Bu süreçlerden sonra, ekonomik, siyasi krizlerden farklı olarak doğal nedenlerden dolayı çıkan krizlere, afet (disaster) ile aynı anlamda kullanılmıştır. Tıpkı kriz süreçlerini belirten kriz öncesi, kriz anı, kriz sonrası dönemleri aynı yönde; afet öncesi (risk yönetimi), afet anı (kriz yönetimi), afet sonrası (iyileştirme) dönemleri olarak belirten araştırmacılar vardır (Özler, 2019: 143). Bu bağlamda ekonomik kriz döneminden sonraki süreçlerde doğal nedenlere bağlı krizlere, afet (disaster) kavramı kullanılmıştır (Şahin, 2013: 418).

Kriz kavramıyla ilgili bir başka hususta kriz sınıflandırmasıdır. En kolay veya çok sık karşılaşılan sınıflandırma, doğal ve insan kaynaklı sebeplerden olanıdır. Krize neden olan risk grupları açısından Bozgeyik'e göre; 1-kontrol edilebilir riskler (ekonomik, siyasi, yönetsel ve psikolojik) grubu, 2-Kontrol edilemez ve engellenemez riskler (doğal afetler) grubu, 3-Bilinmeyen ve beklenilmeyen riskler (terör, savaş, şarbon) grubu olarak kriz türlerine temel oluşturur (Bozgeyik,2006:1 'den akt. Özer, 2011: 265). Kriz, ister insan kaynaklı olsun, ister doğal ya da bilinmeyen nedenlerden olsun, özü itibarı ile her kriz kendine has özellik taşımaktadır.

Krizler birey ve toplum yaşamını etkilediği gibi örgütsel anlamda özel ve kamu örgütlerini de belirsizlik, buhran ve kaos sürecine sokma gücüne sahiptir. Bu yönüyle kriz belirsizliği, riski ve zarar görme ihtimalini içeren bir kavramdır (Özer vd., 2019: 348). Krizleri “kriz öncesi, kriz anı ve kriz sonrası” dönemlere ayırdığımızda bu dönemlerin her birinde örgütlerin amaç ve hedeflerini koruyacak ve riskleri bertaraf edecek bir kriz yönetiminin gerçekleştirilmesi gerekir. Kriz yönetimi yukarıda ifade edilenlerden hareketle uzun bir dönemi kapsadığı sonucu çıkarılabilir. Dolayısıyla kriz yönetimi için verilecek kararlar kadar bu kararları uygulayacak aktörlerde büyük önem taşır. Kriz yönetimi hızlı etkili ve sonuç odaklı karar almayı gerektirir. Krizin zarar verdiği çevre, insan, toplum, ekonomi üzerindeki maddi ve manevi zararları hızlı şekilde bertaraf etmek için kriz yönetiminde etkili olan/olabilecek tüm paydaşların bir araya gelmesi zorunluluktur (Özer vd., 2019: 350).

Etkili kriz yönetimin normale dönme sürecini hızlandıracağı ve krizlerden daha etkili sonuçlar çıkarılacağı geçmiş krizlerde ispatlanmıştır. Kriz yönetimine uygun uygulanabilir önlemlerin alınması

kısa sürede istenilen sonuca ulaşılmasında etkili olacaktır. Bu açıklamalardan hareketle kriz yönetiminin amaçlarını şu şekilde ifade edebiliriz (Özer vd., 2019: 351);

- ✓ Karar vericiyi etkileyebilecek kriz türlerinin çeşitliliği ve krizin içinde bulunduğu süreç hakkında yöneticilere bilgi sağlamak,
- ✓ Yöneticilere krizi tanıma değerlendirme yeteneği kazandırmak,
- ✓ Krizden kaçınma planları geliştirmede yöneticilere çeşitli teknikler sağlamak,
- ✓ Mümkün olan en iyi şekilde, krizin yönetilmesi için gerekli olan yeteneğin yöneticilere kazandırılmasını sağlamak.

Kriz yönetimi normal yönetimden farklı yönetme becerilerini gerektirir. Krizlerin aniden ortaya çıkması, kamu ve özel sektörü hazırlıksız yakalaması, geleceği öngörmeye belirsizliklerin yaşanması, vatandaşlarda tedirginlik yaratması gibi nedenler bu yönetim sürecini daha disiplinli, daha duyarlı, daha etkili ve daha verimli yönetilmesi için zorunluluk oluşturur. Alınacak kararlar ve atılacak adımlar tüm olasılıklar hesaplanarak yapılmalıdır. İyi bir kriz yönetim süreci ilk olarak yukarıda belirtildiği üzere “lider ve otorite, stratejik düşünce, stratejik karar verme yeteneği, sorumluluk, yetki ve çalışma usulleri açıkça belirlenmiş teşkilat yapısı, bilgi yönetim sistemi, iletişim altyapısı, basın ve halkla ilişkiler, geleceği öngörme ve olasılık ve tahminlerde bulunma yeteneği” gibi temel nitelikleri gerektirir (Bingöl, 2012: 94). Kamu ve özel ayrımı yapılmadan süreçler açıklık, şeffaflık ve hesap verebilirlik anlayışı içerisinde yönetilmelidir.

Yukarıda sayılan amaçlar kriz yönetiminde özellikle koordinasyon ve iş birliği sağlayan yöneticilere krizlerin yıkıcı etkilerinin ortadan kaldırılmasına yardımcı olmaktadır. Kriz yönetiminde ilk olarak halledilmesi gereken husus ortaya çıkan yoğun belirsizliği azaltmaktır. Bu bağlamda kriz yönetiminde etkili olan kişi ve kurumlar stratejik bilgileri elde ederek sürece önemli katkılar sağlayabilirler. Koronavirüs (COVID-19) gibi ülkenin her tarafına yayılmış bir krizle mücadelede özellikle yerel birimlerin işin içine katılması stratejik bilgi edinme noktasında kolaylık sağlar.

Krizler sektör ve faaliyet alanına bakılmaksızın tüm örgütler için dikkatle değerlendirilmesi gereken bir konudur. Bu anlamda kamu yönetiminin üstlenmiş olduğu görevin önemini daha da artırmaktadır (Akdağ ve Arkan, 2013: 50). Hükümetin ülkedeki birey, kamu ve özel sektörlerle ilgili en doğru bilgilere sahip olması kriz dönemlerinde ana aktör olmasını gerekli kılan temel etkenlerden biridir. Çünkü krizin vatandaşları ve hangi sektörleri nasıl ve ne boyutta etkileyeceğinin gerçekçi tahminleri ancak hâkim bir bilgiyle yapılabilir.

Demokratik ülkelerde siyasi hükümet devletin özellikle yürütme erkini harekete geçiren diğer erkler üzerinde doğrudan ve dolaylı etkileri olan iradedir. Devlet aygıtı çeşitli örgütlenmelerden meydana gelmiştir. Genel anlamda merkezi ve mahalli idare olarak iki ayrılır. Bu birimlerde kendi içinde çeşitli oluşumlara sahiptir. Ülkeler bazında düşünüldüğünde çeşitli nedenlerden dolayı bazı ülkeler merkezi idareye ağırlık verirken bazıları da mahalli idarelere ağırlık vermektedir. Siyasal iktidarlar toplumlarda en üstün iktidar olarak zor kullanma, benimsenme, ekonomik imkânlar ve meşruiyet gibi araçları kullanarak anayasalar ve kanunlarla kendilerine yüklenen görevleri yerine getirmeye çalışırlar (Dursun, 2012: 101-103).

Siyasal hükümetler devletin maddi ve manevi imkânlarının büyük bir bölümünü kullanma tekeline sahip olması ve yönetmesi anlamında kriz dönemlerinde kamuoyunun beklentilerini kendi üzerine çeker. Fakat krizlerin iyi yönetilmesi ve toplumun beklentilerine cevap verilmesi açısından da yerel yönetimlerle iş birliği zorunlu olarak ortaya çıkar. Krizler önceden tahmin edilemeyen ve beklenmeyen bir gelişme olduğundan başta vatandaşlar olmak üzere kamu özel sektörde endişe ve panik hali yaratabilir (Bilgiç, 2017:39). Bu çerçevede kamunun sahip olduğu bütün olanakları krizle mücadelede harekete geçirilmesi koordinasyonunu hükümet sağlayabilir. Hükümetlerin bu açıdan karar alma mekanizmasını iyi işletmesi krizin yıkıcı etkilerinin azaltılmasında özellikle yerel yönetimlerle koordinasyon ve iş birliği içinde olmaları gerekir. Yerel birimleri içinde Türkiye’de önemli yere sahip olan büyükşehir belediyeleri maddi ve manevi kaynaklarıyla ve tarihi sorumluluk anlayışıyla koronavirüs (COVID-19) sürecinde önemli çalışmalar yaparak bu sürecin bir aktörü olduklarını göstermişlerdir.

Başta ekonomik krizler olmak üzere krizler genelde yerelden başlayarak etkilerini gösterirler. Bu bağlamda krizlerin ortaya çıkmasıyla büyükşehir belediyelerinin hizmetleri büyük önem taşır. Örnek olarak kriz anında ulaşım, haberleşme, kamuoyunu doğru bilgilendirme ve kriz anında oluşacak ihtiyaçları temin etme gibi birçok işlevi yerine getirirler. Bu çerçevede belediyeler kriz yönetiminde temel rol alan yapılar olarak ortaya çıkmaktadır (Bilgin, 2020: 131).

2. Genel Boyutlarıyla Koronavirüs (COVID-19) Salgını

Koronavirüs (COVID-19) olarak bilinen, dünyanın gündemine önce Çin'in Wuhan kentinde 2019 yılının Aralık ayında deniz ürünleri pazarında dört kişide görülmesi ile yerel olarak başlayan ardından küresel boyuta ulaşan bir hastalık haline gelmiştir. 31 Aralık 2019'da Dünya Sağlık Örgütüne bildirilmesi ile pandemi süreci başlamıştır. Koronavirüs (COVID-19) salgınının deniz ürünleri pazarında başlaması olarak kabul edenler olduğu gibi buna inanılmayıp Wuhan kentindeki laboratuvar kazasından kaynaklandığını belirtenlerde olmuştur. Nitekim Amerikalı ve Çinli yetkililerce karşılıklı sosyal medya üzerinden suçlamaların da olduğu görülmüştür (Ignatius, 2020). Koronavirüs'ün dünya gündemine gelmesi ile önceki tecrübelerden hareket edilmek istenmiştir. Şöyle ki; insanlık bir yerde salgın hastalık var ise oraya seyahatleri durdurur, hastalık bölgesini de karantinaya alma ilk akla gelen tedbirlerdir. Ancak, on bir milyon kişinin yaşadığı kentte seyahat tedbirlerin alınmaya başlanıldığı dönemde 175.000 kişinin Wuhan'ı terk ettiğini, daha öncesinde ise yedi milyon kişinin kentten ayrıldığı yönünde bilgiler mevcuttur (www.milliyet.com.tr, 2020).

Koronavirüs (COVID-19) kendisinden önceki virüs örneklerinden farklı özellik göstermesi bilim insanlarını ne yapacakları hususunda sıkıntıya sokmuştur. Birçok ülkede aşı ile ilgili deneysel çalışmalar başlatılmış ve dünya kamuoyu bilgilendirilmiştir. Bu kapsamda yapılan aşı çalışmalarının başında Pfizer-BioNTech COVID-19 aşısı, kod adıyla BNT162b2, BioNTech ve Pfizer şirketlerinin iş birliğinde geliştirilen COVID-19 aşısı gelmektedir. Aşı çalışmalarına iki Türk bilim insanı Özlem Türeci ve Uğur Şahin önemli katkılar sağlamıştır. Dünya Sağlık Örgütü tarafından sıkı düzenleyici kurumlar olarak tanımlanan kurumlardan acil kullanım onayı ve düzenli kullanım onayı alan ilk COVID-19 aşısıdır (www.wikipedia.org, 2021).

Koronavirüs (COVID-19) ile özellikle aralık, ocak ve şubat ayları çok önemli süreç oldu. Bu süreç bir o kadar belirsizliğin verdiği durum ile ülkeleri bulaş riski ile karşıya bırakmıştır. Gostic tarafından 2015 yılında geliştirilen "gezgin tarama" (Traveller screening) adı ile bilinen 'matematiksel modelleme analiz yöntemi', Şubat 2020'de Gostic, arkadaşları ile birlikte Koronavirüs çıkış ve varış yerlerini tespit için dördüncü kategoriye ayırarak yayılma tespiti için çevrimiçi programlama ile sürece destek olmuşlardır (Gostic vd., 2020). COVID-19 kendisinden önceki virüslerin yayılmasına ve semptomlarına bakıldığında benzer özellik göstermemesi karşısında ülkeleri nasıl bir yaklaşım geliştirmesi gerektiği konusunda zora sokmuştur.

Çin'in Wuhan'dan başlayıp hemen hemen dünyanın bütününe bulaşan koronavirüs (COVID-19) ülkelerin benzer yöntem geliştirmelerine neden olmuştur. En eski yöntem olan karantina, bulaşma ve semptomların gözükmesi ve kuluçka süreleri hesaplanarak ortalama günler belirlenmiştir. Bulaş, semptomlar ile birlikte on dört gün karantinada kalınması bir diğer yöntem olarak kullanılmaktadır. Diğer yöntemler ise yaşlılar ile savunması zayıf bireylerin izole olmaları birçok ülke tarafından kullanılmıştır. İlaç tedavisi olarak SARS ve MERS virüslerinde kullanılan sıtma önleyici (klorikin) ilaçları kullanılmaktadır. Bir diğer yöntem ise serum yani hasta plazması kullanımı yöntemidir. Bu yöntem belli süreden sonra (ortalama on iki gün) ateş ve virüsü yok ettiği gözlenmiştir. Yukarıda sayılan tedavi yöntemlerinden en etkilisinin plazma kullanımı olduğu gözükmektedir. Önleyici tedavi için en çok önerilen yöntemler ise insanların maske kullanmaları, temaslı yüzeylerin dezenfektanlar ile temizlenmesi, hijyen kurallarına uyulması ile insanların sosyal mesafede olma yöntemleri en çok savunulan tedbirlerdendir (Keni vd., 2020).

Dünya Sağlık Örgütü 30 Ocak 2020 tarihi itibarıyla koronavirüs (COVID-19) salgını küresel anlamda endişe duyulan "halk sağlığı acil durumu" olarak ilan etmiş, 28 Şubat 2020 tarihinde küresel risk seviyesini en yükseğe çıkarmış 11 Mart tarihi itibarıyla de pandemi ilan etmiştir (Fernandes, 2020). Bu tarihten itibaren küresel düzeyde salgın hızlı bir şekilde etkisini göstermiştir. Çin'de

yapılan geniş katılımlı yeni yıl kutlamaları ve ardından batıya yapılan seyahatler salgının küresel boyutlara ulaşmasına gerekçe olarak gösterilmiştir (Chen vd., 2020).

Aralık 2019'da dünya gündemine yerel olarak başlayan pandemi sürecinde gelinen sayısal veri 2 Aralık 2020 itibari ile küresel olarak şöyledir; Vaka sayısı; 63.360.234'tür. Ölüm sayısı, 1.475.825'tir. Aynı tarih itibari ile çıkış noktası olan Çin de, vaka sayısı, 93.668 olup ölüm sayısı 4.750'dir. Amerika da ise vaka sayısı, 13.385.755 olurken ölüm sayısı, 266.043 olmuştur. Türkiye'de ise vaka sayısı, 506.966 kişi olurken ölüm sayısı, 13.936 olmuştur. Süreci iyi yöneten Güney Kore ise 35.163 vaka sayısında olup, 526 ölü sayısı (www.who.int, 2020) ile pandemi ilan edilmeden tedbirleri iyi uygulayan ülkeler arasındadır.

Yukarıda pandeminin ortaya çıkışı yayılışı hakkında sağlık açısından genel bilgiler ortaya konulmuştur fakat pandeminin etkisi yaklaşık on aylık süreçte sadece diğer birçok alanda da olumsuz etkileri göstermiştir. Geri kalmış, gelişmekte olan ve gelişmiş toplumların hepsinde sosyal sınıflar vardır fakat bu durum gelişmiş toplumlarda daha az hissedilir. Başta toplumsal ve ekonomik şartların yarattığı eşitsizlikler özellikle küresel kriz dönemlerinde kendini daha fazla hissettirir. Koronavirüs salgınında bunu birçok örneği görüldü. Ekonomik şartları iyi olan bireyler dışarda yaptığı bütün aktivitelerin tamamını bu süreçte özel mülk alanlarına taşıyabildiler (spor, sinema, sanat ve sağlık vb.). Alt ekonomik sınıfta yer alan bireyler ise pandeminin ölümcül tehditlerine rağmen mecburi bir şekilde çalışmaya hayatına devam ettiler. Bu noktada yerel halka en yakın birimlerden olan belediyelerin yapacakları faaliyetler yukarıda bahsedilen toplumsal ve ekonomik şartların yaratmış olduğu olumsuz durumu tamamen ortadan kaldırmaya da belirli ölçüde azaltacaktır. Yapılan araştırmalarda koronavirüs pandemisinin en çok etkilenen yoksullar, yaşlılar, göçmenler ve işsizler olduğu ortaya konulmuştur (Türk Toraks Derneği, 2020).

3. Beş Büyükşehir Belediyesinin Mevcut Durumlarına Yönelik Bir Değerlendirme

Bu bölümde ilk olarak büyükşehir belediyelerinin hizmet sunumunun kanuni dayanakları ele alınarak salgın sürecinde nasıl çalışabilecekleri genel olarak ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bölüm altında ikinci kısımda ise beş büyükşehir belediye yönelik olarak nüfus, bütçe ve personelle ilgili sayısal bilgilere yer verilerek salgınla mücadelede ilgili beş büyükşehir belediyesinin önemine vurgu yapılmıştır. Bölümün son kısmında ise beş büyükşehir belediyesinin salgın sürecinde vermiş olduğu hizmetler tablo halinde gösterilerek, illere göre ilgili belediyelerin sundukları hizmetler ayrıntılı olarak yansıtılmaya çalışılmıştır.

3.1. Büyükşehir Belediyeleri ve Hizmet Sunumunun Kanuni Dayanakları

Bu konu başlığı altında büyükşehir belediyeleri ve sunmuş oldukları hizmetlerle ilgili bilgiler başta 5393 sayılı Belediye Kanunu ve 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu çerçevesinde ele alınmıştır. Konu bağlamında büyükşehir belediyelerinin salgın sürecinde salgının etkilerini azaltmak için vermiş oldukları hizmetlerin yukarıda belirtilen kanunların ilgili maddeleriyle ilişki kurulmaya çalışılmıştır (5216 Sayılı Kanun, 2004).

5393 sayılı belediye kanununun 3. Maddesinin a bendinde belediye "belde sakinlerinin mahallî müşterek nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan ve karar organı seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan, idarî ve malî özerkliğe sahip kamu tüzel kişisi" şeklinde tanımlanmıştır. (5393 Sayılı Kanun, 2005). 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanun'unda ise büyükşehir belediyesi "sınırları il mülki sınırı olan ve sınırları içerisindeki ilçe belediyeleri arasında koordinasyonu sağlayan; idarî ve malî özerkliğe sahip olarak kanunlarla verilen görev ve sorumlulukları yerine getiren, yetkileri kullanan; karar organı seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzel kişisi" şeklinde tanımlanmıştır (5216 Sayılı Kanun, 2004).

Belediyelere 1982 Anayasasında ise idarenin kuruluş başlığı altında 127. Madde içinde ("mahalli idareler; il, belediye veya köy halkının mahalli müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kuruluş esasları kanunla belirtilen ve karar organları, gene kanunda gösterilen, seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzel kişisidir. Mahalli idarelerin kuruluş ve görevleri ile yetkileri, yerinden yönetim ilkesine uygun olarak kanunla düzenlenir") yer verilmiştir.

Acil Durum ve Afet Yönetmeliğinin üçüncü bölümünde ihtiyaçların karşılanması başlığı altında temel ilkeler bağlamında madde 14/2’de yerel yönetimlerinde içinde bulunduğu iş birliği ve koordinasyondan bahsedilmiştir. İlgili madde şu şekildedir; “Başkanlık, görevleriyle ilgili konularda kamu kurum ve kuruluşları, üniversiteler, yerel yönetimler, Türkiye Kızılay Derneği ve konu ile ilgili diğer sivil toplum kuruluşları, özel sektör ve uluslararası kuruluşlar ile iş birliği ve koordinasyonu sağlamakla yetkilidir” (Acil Durum ve Afet Yönetmeliği, 2011).

Büyükşehir belediyelerinin çalışma usulleri, belediye başkanının ve organlarının görevleri yukarıda bahsedilen mevzuatlarda açık bir şekilde ifade edilmiştir. Buradaki temel vurgu noktası kamu hizmeti yönünden diğer kamu kurum ve kuruluşlarıyla eşgüdümlü bir pozisyonda çalışabilmesi gereğidir.

Araştırmanın konusu itibariyle kriz yönetiminde büyükşehir belediyelerinin seçilmesi ülke nüfusunun büyük bir bölümünün bu belediyelerin sınırları içinde yaşaması, insan kaynağı, ekonomik kaynak ve kalkınmışlık seviyesi gibi oranların yine bu belediye sınırları içinde yüksek olması tercihimizi etkileyen faktörlerdendir.

3.2. Türkiye’de Nüfus Bakımından İlk Beş Büyükşehir Belediyesine Ait Nüfus, Bütçe ve Personele Yönelik Bilgiler

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) 2019 nüfus verileri incelendiğinde Türkiye nüfusu 83 milyon 154 bin 997 kişi olduğu görülmektedir. Toplam nüfus içinde ise ilk beş büyükşehir’in nüfusu 31 milyon 093 bin 414 kişi olarak yer almaktadır. Bu veriler aşağıdaki tabloda ayrıntılı olarak verilmiştir.

Tablo 1: En Fazla Nüfusa Sahip İlk Beş İlin Genel Nüfus Dağılımı

İller	Toplam Nüfus	Toplam Nüfus İçindeki Oran
İstanbul	15.519.267	18,66
Ankara	5.639.076	6,78
İzmir	4.367.251	5,25
Bursa	3.056.120	3,68
Antalya	2.511.700	3,02

Kaynak: TÜİK, 2019.

06.12.2012 Tarihinde yayımlanan 6063 sayılı kanun 23 maddesi ile il özel idaresi, belediye ve köy tüzel kişiliklerinin kaldırılmasına, il belediyesinin büyükşehir belediyesine dönüştürülmesine, büyükşehir belediye sınırının ilin mülki sınırlarına genişletilmesine karar verilmiştir. Bu değişikliklerle beraber büyükşehir belediyelerinin hizmet sınırları ilin sınırlarıyla eşitlenmiştir. Bu bağlamda büyükşehir belediyelerinin kamu hizmeti vermede bir aktör olma rolü artmıştır. Diğer taraftan da hizmetlerin sunumunda etkililik ve verimlilik düzeyi tartışmalı hale gelmiştir.

Nüfus verileri bağlamında Türkiye’de koronavirüsün (COVID-19) yayılım hızının da sağlık bakanlığı verileri kapsamında yukarıda tabloda yer alan ilk dört büyükşehirde nüfusa paralel olarak artış gösterdiği söylenebilir. Sosyal hareketliliğin virüsün yayılma hızını artırdığı bilimsel verilerle ortaya konulmuştur (www.euro.who.int, 2020). Sosyal hareketliliği büyükşehirlerde sağlayan yönetim birimi belediyelerdir. Bu bağlamda şehir içi ulaşımın kontrolü, araç sefer sayılarının düzenlenmesi yanı sıra kültürel etkinliklerin yapıldığı mekânlar, yiyecek içecek mekânları ve diğer sosyal hareketlerinin yoğun yaşandığı alanlarda denetim yetkisini kullanarak olası riskleri azaltmada önemli bir aktördür.

Tablo 2: En Fazla Nüfusa Sahip İlk Beş İlin 2019 Yılına Ait Gerçekleşen Gelir Bütçesine İlişkin Bilgiler

İller	2019 Yılına Ait Gerçekleşen Gelir Bütçesine İlişkin Tablo
İstanbul	19.537.299.032,6
Ankara	5.732.410.410,46
İzmir	4.929.640.301,76
Bursa	2.140.562.920,53
Antalya	1.730.568.709,03

Kaynak: sayistay.gov.tr, 2020.

Yukarıdaki tabloda beş büyükşehir belediyenin 2019 yılı sonu itibariyle gerçekleşen gelir bilgileri incelendiğinde ilgili beş büyükşehir belediyesinin gelirleri oldukça yüksek rakamları içermektedir. Eleştirel olarak ilgili belediyelerin gider kalemlerinin çokluğu bütün belediyeler de bütçe sıkıntısını da beraberinde getirebilir. Bu bakımdan haklı bir eleştiri yapılmış olur fakat ülkemizdeki belediyelerin maddi ve beşeri kaynakları etkili ve verimli kullanmadığı gerçeğini de ortadan kaldırmaz. Belediye başkanlığı seçimlerinden önce adayların yaptıkları çalışmalarda ortaya konulan istatistiksel verilere göre mevcut bütçeyle bir önceki dönemden daha iyi olabilir vaatleriyle seçimlere hazırlandıkları görülmüştür. Kamu yönetiminde iyi yönetim ilkelerinin de belediyelerde uygulandığını varsayarsak yukarıda verilen rakamlarla önemli hizmetler yapılabilir.

5393 Sayılı belediye kanununun 3. maddesinde “Belediye: belde sakinlerinin mahallî müşterek nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan ve karar organı seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan, idarî ve malî özerkliğe sahip kamu tüzel kişisi” olarak tanımlanmıştır. Görüldüğü üzere belediyelere verilen bu idari ve mali özerklik onların hukuki sınırlar içerisinde belli düzeye kadar serbest davranabildiğinin göstergesidir. Belediyelerin başta varlık nedenleri olmak üzere çeşitli faaliyetlerin yapılmasına imkân veren mali ve idari özerklik özellikle merkezi yönetimin belediyelere bıraktığı alanlarda etkin ve verimli bir anlayışla hizmet sunumuna imkân vermektedir (Çetinkaya, 2015:26). Fakat kriz dönemlerinde merkezi yönetimin aldığı önlemler belediyelerin özerk bir şekilde hareket etmesini kısıtlayabilir.

Belediyelerden normal dönemlerde beklenen hizmetle olağanüstü dönemler beklenen hizmet farklılaşmaktadır. Olağan bir dönemde birçok vatandaş belediyelerden beklediği hizmetleri kendileri de yerine getirebilir fakat olağanüstü dönemlerde belediyeler vatandaşlar tarafından daha çok dikkate alınır ve beklentileri yükselir. Belediyelerin ise olağanüstü dönemlerde özellikle mali sıkıntı içinde oldukları temel yapması gereken hizmetleri bile sunmakta zorlandıkları zaman olabilir.

Koronavirüs salgını sürecinde belediyelerdeki mali genel durumunu mevzuatlar ve yeni düzenlemeler etkilemiştir. Belediyelerin kiraya verdikleri birçok işyerinin koronavirüs önlemleri kapsamında çeşitli dönemlerde kapalı olması işyeri sahiplerinin kira ödeyemeyeceği ve 2886 sayılı Devlet İhale Kanunu’nun 84 üncü maddesinin 3 üncü fıkrasının son paragrafında “Üzerine ihale yapıldığı halde usulüne göre sözleşme yapmayan istekliler ile sözleşme yapıldıktan sonra taahhüdünden vazgeçen ve mücbir sebepler dışında taahhüdünü sözleşme ve şartname hükümlerine uygun olarak yerine getirmeyen müteahhit veya müşteriler hakkında da ihaleyi yapan bakanlık veya ilgili bakanlık tarafından, bir yıla kadar ihalelere katılmaktan yasaklama kararı verilir ve bu kararlar Resmi Gazetede ilan ettirildiği gibi ilgililerin müteahhitlik sicillerine işlenir.” şeklinde bir düzenleme yapılmıştır (2886 Sayılı Kanun, 1983). Bu düzenleme bağlamında kira sözleşmelerinin mücbir sebeplerle fesih edilebileceği anlaşılmaktadır.

Bir diğer düzenleme ise TBMM yasalaşan 7224 sayılı Kanunun 1. Madde ç fıkrasında “Büyükşehir belediyeleri, belediyeler, il özel idareleri ve bağlı kuruluşları ile bunların üyesi olduğu mahalli idare birliklerinin mülkiyetinde veya tasarrufunda olan taşınmazlara ilişkin olarak ilgili mevzuatınca yapılan satış, ecrimisil ve kiralamadan kaynaklanan bedellerin veya tutarların, 19/3/2020 tarihinden itibaren 3 aylık döneme ilişkin tahsil edilmesi gereken kısımlarının 3 ay ertelenmesine

büyükşehir belediyeleri, belediyeler, il özel idareleri ve birliklerde meclis; bağlı kuruluşlarda ise yetkili karar organı yetkilidir. Bu süreler, bitiminden itibaren ilgisine göre Çevre ve Şehircilik Bakanı veya İçişleri Bakanı tarafından 3 aya kadar uzatılabilir. Söz konusu alacaklar ertelenen süre sonunda, ertelenen süre kadar aylık eşit taksitler halinde, herhangi bir gecikme zammı ve faiz uygulanmadan tahsil edilir. Faaliyetleri durdurulan veya faaliyette bulunamayan işletmelerin faaliyette bulunmadığı döneme ilişkin olarak kira bedelleri tahsil edilmez” şeklinde düzenleme getirilmiştir.

Görüldüğü üzere merkezi yönetimin salgının etkilerini azaltmada yapmış olduğu düzenlemeler belediyelerin gelir kaynakları üzerinde azaltıcı etki yapmaktadır. Özellikle büyükşehir belediyeleri nüfus, gelir ve gider gibi unsurlar göz önünde bulundurulduğunda bu durumdan daha çok etkilenmektedir.

Türkiye merkeziyetçi idare yapısına sahip bir ülkedir. Bu bakımdan birçok kamu hizmeti merkezden planlanmakta ve ona göre bir kaynak dağılımına gitmektedir. Bu yapılanma çerçevesinde mahalli idarelerin çoğu zaman kaynak problemi çektiği ve kendilerine kaynak yaratma peşinde oldukları görülmektedir (Tortop vd., 2014: 343). Bu bağlamda kriz dönemlerinde belediyelere nüfus, kalkınmışlık ve diğer belirleyici kriterler dikkate alınarak merkezi yönetim tarafından ek kaynak tahsisi yapılmalıdır. Özellikle son yaşanan koronavirüs krizinde belediyelerin gelirlerinde önemli bir azalma meydana gelirken sundukları hizmetlerin maliyetlerinde artma meydana gelmiştir. Koronavirüsün yayılma hızının kesilmesi ve olası tahribatın azaltılması hususunda önemli bir aktör olan özellikle büyükşehir belediyeleri bu açıdan desteğe ihtiyaç durumundadır.

Tablo 3: Türkiye’de ilk beş Büyükşehir Belediyesi’nin Personel Sayısı

İller	2019 Yılına Ait Personel Sayıları(Belediye İştiraklerinde Çalışanlar Hariç)			
	Memur	İşçi	Sözleşmeli	Toplam
İstanbul	8494	3314	2226	14034
Ankara	3016	359	247	3622
İzmir	4134	478	427	5039
Bursa	1559	476	258	2293
Antalya	1090	397	434	1921

Kaynak: sayistay.gov.tr,2020.

Günümüzde teknolojik ilerlemenin önemli noktalara ulaşmasına karşın, iyi bir yönetimde insan faktörü hâlen yerini korumaktadır. Devletin sunduğu hizmetlerin artması, kamu yönetiminde yeni yönetim anlayışlarının ortaya çıkması ve vatandaşların sunulan hizmetlerde müşteri olarak konumlanması insan kaynakları yönetiminin kamu idarelerinde de önemini artırmıştır. İktisadi prensipler açısından da değerlendirildiğinde kaynakların kıt olması bir iktisadi sorunu teşkil ederken, bu sorunun çözülmesi de mevcut kaynakların verimli kullanılması ile sağlanmaktadır. Kamu yönetimi açısından kaynakların etkin kullanılması, iyi işleyen bir kurumda nitelikli insanın en önemli üretim faktörü olarak görülmesi ile mümkün olacaktır. Bu bağlamda nitelikli insan kaynağı hizmet ve kalite anlayışında olumlu dönüşüm ve değişim yaratarak verimliliğin yükselmesine neden olur (Güney, 2014:25).

İnsan kaynağın kurumlar açısından genel bir değerlendirmeden sonra Türkiye’deki ilk beş büyükşehir belediyesi çalışan rakamlarına bakıldığında belediye hizmetlerinin sunumunda gerekli beşeri kaynağın bulunduğu görülmektedir. Belediyelerdeki insan kaynakları müdürlüklerinin etkili iş analizleri yaparak iş tanımı ve iş gereklerini objektif kriterler çerçevesinde belirlerse sunulan hizmetlerde etkililik ve verimlilik artarak kalite anlayışında da yükselme olur.

Kriz yönetim süreci boyunca krizlerin etkilerinin artmasında, azaltılmasında ya da krizlerin fırsata çevrilmesinde yöneticilerden çalışanlara insan kaynağı faktörü önemli bir husustur. Yöneticilerin kriz yönetebilme kabiliyeti, sevk ve idare etmenin ötesinde liderlik vasıflarının öne

çıkması kriz yönetim sürecinin olumlu sonuçlara dönüşmesine katkı sağlar. Bu bağlamda başta üst düzey yöneticilerden alt düzey çalışanlara doğru bilgi alışverişinin hızlı bir şekilde sağlanması ve alt düzey çalışanların da üstten gelen talimatları hayata geçirmesi açısından insan kaynağının niteliğine bağlı özellikler özellikle kriz dönemlerinde daha fazla öneme sahiptir (Akıncı, 2011: 142). Kriz yönetim sürecinde liderlerin yönlendirme ve öncü olma isteği, ahlaklı ve doğru oluşu, öz güveni, zekâsı, iş birliği ve dışa dönüklük gibi özellikleri yukarıda bahsedilen kriz yönetim sürecine katkı sağlar (Robbins vd., 2016:301).

Büyükşehir belediyeleri insan kaynağı bakımında diğer kamu kurumlarına kıyasla daha güçlü bir yapıya sahiptirler. Bu açıdan büyükşehir belediyelerinin kriz dönemlerinde sunacakları hizmetlerde güçlü insan kaynağı yapısını harekete geçirmeleri krizin sosyal, psikolojik ve ekonomik etkilerini azaltacaktır.

Büyükşehir belediyeleri sınırları, nüfus yapısı ve büyüklüğü, bütçeleri, sahip oldukları insan kaynağı ve idari ve mali özerkliğe sahip olması vb. nedenler onların diğer kamu tüzel kişilerinden farklı bir konumda hizmet vermelerine olanak sağlamıştır (Tortop vd., 2014). Bu değerlendirme neticesinde normal dönemlerde sosyal hayatın devam etmesinde önemli bir aktör oldukları kadar kriz dönemlerinde de bu rol artarak devam etmektedir.

3.3. Koronavirüsle (Covid- 19) Mücadelede Türkiye’de İlk Beş Büyükşehir Belediyesinin Yaptığı Çalışmalar

Koronavirüsle mücadele kapsamında Türkiye’de ilk beş büyükşehir belediyesinin yaptıkları çalışmalar ilgili belediyelerin çeşitli vasıtalar aracılığıyla kamuoyuna sundukları bilgilerden oluşmaktadır. Bu bağlamda bu büyükşehir belediyelerinin sunmuş oldukları hizmetler aşağıda yer almaktadır.

Tablo 4: Türkiye’de ilk beş Büyükşehir Belediyesi’nin Salgın Süreci İçinde Yaptığı Hizmetler

Sıra No	Belediyeler	Hizmetler
1	İstanbul Büyükşehir Belediyesi	<ul style="list-style-type: none">✓ Koronavirüs farkındalık oluşturma✓ Tüm ulaşım araçlarına dezenfeksiyon çalışmaları✓ Sokak hayvanlarının bakımı✓ Afiş, kitap vb. bilgilendirme materyali dağıtımı✓ Koronavirüs ile ilgili eğitim ve seminerler✓ Temizlik ve denetim hizmetleri✓ Şoför kabini uygulaması✓ Mülkiyeti İstanbul ve BİT ile borçları erteleme✓ Altmış beş yaş üstü vatandaşların ihtiyaçlarını giderme çalışması✓ Evsiz vatandaşlara hizmet✓ Evde kalan vatandaşlara kitap okumaları için %70 indirim✓ Maske ve hijyen malzemesi dağıtımı✓ Sağlık çalışanlarını otellere yerleştirme✓ Çevrimiçi hizmetlere geçiş✓ Gıda dağıtımı✓ Halk etmek üretim miktarının artırılması✓ Süt desteği✓ Askıda fatura uygulaması

2	Ankara Büyükşehir Belediyesi	<ul style="list-style-type: none">✓ Tüm köylere internet Hizmeti✓ 10 tona kadar su ücreti 10 TL✓ Afiyetler kampanyası ile gıda desteği✓ Toplu taşımada koronavirus tedbirleri✓ e-Belediye hizmetleri ve cep tel. uygulamaları✓ İyiliğin başkenti Ankara uygulaması✓ Şeffaf panel ve hizmet paket uygulaması (Ulaşım)✓ 300 TL alış veriş kartı uygulaması✓ Hijyen malzemesi desteği✓ Online hizmet içi eğitim✓ Merkezi sınavlara hijyen desteği✓ Sosyal yardım alan ailelerin çocuklarına ücretsiz internet uygulaması✓ Zabıta hizmetleri ile hijyen desteği ve kontrolü✓ Dezenfeksiyon ve temizlik hizmetleri✓ Ulaşımında Ankara karta vatandaşların HES kodu yüklenmesi ve otomatik okutulması✓ Esnaflara maske ve hijyen malzeme desteği✓ İhtiyaç sahiplerine ev eşyası yardımı✓ Çiftçiye tohum desteği✓ Covid-19 farkındalık hizmetleri
3	İzmir Büyükşehir Belediyesi	<ul style="list-style-type: none">✓ HES kodu İzmir kart birleştirme ve kullanımı✓ Akıllı şehir uygulaması✓ Evde salgından etkilenen vatandaşlara yemek desteği✓ Koronavirus sonrası kenti dizayn için kongre ve toplantılar (uzaktan)✓ Toplu taşımada koronavirus tedbirleri✓ Pandemi ile denetleme ve hijyen desteği✓ Askıda iyilik var kampanyası✓ Şeffaf maske üretimi ve dağıtımı✓ Pandemi dönemi için sağlık çalışanlarına anıt yapılması✓ Sokak hayvanlarına sağlık tedavisi✓ Uzaktan eğitime destek✓ İşletmelere vergi desteği✓ İzmir'deki tüm devlet okullarına hijyen malzemesi desteği✓ Apartman görevlilerine hijyen eğitimi desteği✓ Wizminet ücretsiz internet desteği✓ Güvenli otobüs uygulaması virüs için
4	Bursa Büyükşehir Belediyesi	<ul style="list-style-type: none">✓ Vitamin desteği paketi✓ Maske yardımı✓ Dezenfeksiyon çalışmaları✓ Sosyal destek hizmetleri✓ Çiftçiye kovan desteği✓ Korona denetimleri ve desteği✓ Toplu taşıma araçlarının arttırılması✓ Uzaktan eğitime psikolojik destek✓ Alo 153, beyaz masa vatandaşa destek hattı✓ Sağlık çalışanlarına ulaşım desteği✓ Dijital sanat akademisi✓ Sokak hayvanlarının bakımı✓ Esnafa destek çalışmaları✓ Plazma kan desteği kampanyası

5	Antalya Büyükşehir Belediyesi	<ul style="list-style-type: none">✓ Koronavirüs bilgilendirme web sitesi✓ Merkezi sınavlar öncesi okulların hijyen çalışması✓ Ulaşım araçların günlük temizlenmesi✓ Kurban bayramı hijyen tedbirleri✓ Tüm okul ve camilerin musluklarının tamirata✓ Covid-19 tedbirleri ve denetimi✓ Karantina bölgelerine gıda desteği✓ HES kodunun Antalya kart üzerinden okunabilmesi✓ Eğitime destek✓ Mobil aşevleri✓ Çiftçiyi destekleme✓ Halk et marketleri uygulaması✓ Tiyatro etkinlikleri pandemi süreci
---	-------------------------------	---

Kaynak: www.ibb.istanbul, www.ankara.bel.tr, www.izmir.bel.tr, www.bursa.bel.tr www.antalya.bel.tr, 2020.

Yukarıdaki tablo incelendiğinde;

- ✓ İstanbul Büyükşehir Belediyesi Türkiye nüfusunun yaklaşık dörtte birine sahip olan İstanbul salgın sürecinden en çok etkilenen ilimizdir. Hasta ve ölüm sayısı ülke genelindeki rakamların büyük bir kısmını oluşturmaktadır (sağlık.gov.tr., 2020). İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin pandemi sürecinde yapmış ve sunmuş olduğu hizmetler incelendiğinde vatandaşlara dolaylı olarak maddi imkânlar sunduğu görülmektedir. Askıda fatura, halk ekmek üretim miktarının artırılması, süt desteği, gıda dağıtımı vb. hizmetler insanların kullandıkları temel ihtiyaçlar açısından aileler için önemli bir maddi giderdir.
- ✓ Ankara Büyükşehir Belediyesi'nin salgın sürecinde sunmuş olduğu hizmetler esnaf, çiftçi, öğrenci ve doğrudan vatandaşa yönelik olması bakımından oldukça kapsamlı olduğu görülmektedir. Salgının olumsuz etkilediği başta esnaf olmak üzere işsiz vatandaşlara belediye tarafından maddi yardımda bulunulduğu görülmektedir. Ankara Büyükşehir Belediyesi'nin bu kapsamda dikkat çeken bir diğer çalışması da salgının ortaya çıkardığı ve okul çağında çocuğu olan tüm aileler için zorunlu ihtiyaç olan internet hizmetinin tüm köylere götürülmesidir.
- ✓ İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin salgın döneminde sunduğu hizmetler incelendiğinde birçok ihtiyacı giderdiği görülmektedir. Özellikle salgın döneminde gelirleri azalan aileler için askıda iyilik kampanyası başlatılarak ailelerin maddi zorlukları aşmalarına katkı sağlamışlardır. Salgın döneminde tüm ülkede uzaktan eğitime geçilmesi dolayısıyla ihtiyaç olan öğrencilere uzaktan eğitim desteği sağlayarak eğitime devam etmelerine katkı sunmuştur. İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin bu süreçte dikkat çeken çalışmaları içinde teknoloji ve interneti şehir yaşamında kullanmasıdır. Akıllı şehir, HES kodu İzmir kart birleştirme ve kullanımı ve Wizminet ücretsiz internet desteği bunlara örnek olarak gösterilebilir.
- ✓ Bursa Büyükşehir Belediyesi'nin salgın sürecinde uzaktan eğitime psikolojik destek, plazma kan desteği kampanyası, vitamin paketi desteği ve sokak hayvanlarının bakımına yönelik sundukları hizmetler bu süreçte dikkat çeken çalışmalardır.
- ✓ Antalya Büyükşehir Belediyesi'nin salgın döneminde çiftçiyi destekleme, mobil aşevlerinin kurulması, halk et market uygulaması ve eğitime verilen destek belediyenin süreçteki etkinliği açısından önemli bir yere sahiptir.

Salgın her bölgeyi veya ili aynı düzeyde etkilememiş olsa da ortaya çıkarttığı olumsuz koşullar genelde aynıdır. İşsizliğin artması, insan yaşamı için temel ihtiyaçlara olan talep, psikolojik destek, internete erişim gibi birçok sorun salgınla beraber daha da artmış ve bu süreçte özellikle büyükşehir belediyelerininin maddi ve beşeri kaynaklarını bu sorunlarla mücadelede kullanmasına yöneltmiştir.

Büyükşehir belediyelerinin salgın döneminde önemli bir hizmet faaliyeti de sokak hayvanları ve diğer hayvanlara yönelik olan faaliyetleridir. Çeşitli zamanlarda alınan tedbirler kapsamında insanların sokağa çıkmaları sınırlandırıldığında görevli belediye çalışanlarının sokak hayvanlarının beslenmeleriyle ve barınaklarıyla ilgilenmeleri salgının insanlar dışında diğer canlıları da etkilediğinin göstergesidir.

Yukarıda beş büyükşehir belediyesine ait koronavirüsle mücadele kapsamında sunulan hizmetlerle ilgili verilerin sayısında zamanla artma veya azalma olabilir. Çünkü bu hizmetlerin bazıları doğrudan vatandaşların talebine yönelik sunulan hizmetlerdir. Çalışmamızda veri toplama yöntemi dolayısıyla hizmetlerin kalitesini ölçme ve yorumlama olasılığımız bulunmamaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Küreselleşmeyle beraber yerelleşmenin arttığı dünyada belediyelerin konumu ve sundukları hizmetlerin önemi de artarak devam etmektedir. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişmesi paralelinde vatandaşların yeni hizmet taleplerini de artırmıştır. Bu bağlamda merkezi idareyle yerel yönetimlerin daha koordineli bir şekilde çalışma zorunluluğu doğmuştur. Belirsizliğin arttığı dünyada ekonomik, siyasi, askeri, çevre ve sağlık krizlerinin her an çıkması muhtemeldir. Krizlerin birbirlerini tetiklediği ve insan yaşamını çok yönlü etkilediği en son koronavirüs (COVID-19) salgınıyla dünyada tecrübe edildi. Bu bağlamda merkezden yerele, yerelden sivil topluma kadar kuruluşların ahenkli çalışması adeta zorunluluk haline gelmiştir.

Yukarıda ifade edilen eşgüdüm ve koordineli çalışma mantığı içerisinde belediyeler müstesna bir yere sahiptir. Mahalli halkın müşterek ihtiyaçlarının tam olarak karşılanması günümüzde oldukça fazla alanda hizmet faaliyeti vermekle mümkündür. Bu açıdan belediyelerin hizmet alanları incelendiğinde oldukça zor bir görevi yerine getirmeye çalıştıkları anlaşılmaktadır. Belediyelerin içinde bulunduğu yönetsel, hukuksal ve ekonomik sorunlar bazı dönemlerde hizmetlerin durma noktasına gelmesine neden olabilmektedir.

Bilindiği üzere kriz yönetimi bir süreç yönetimidir. Bu bağlamda kriz öncesi, kriz anı, kriz sonrası olan sürecin eşgüdüm içerisinde yönetilmesi kriz yönetimini başarıya ulaştıracak olgunun başında gelmektedir. Salgının seyrinin iyi takip edilmesi, merkezi yönetim ile yerel yönetimin koordineli ve eşgüdüm içerisinde krizi yöneterek, olumlu sonuç alması olması gereken bir durumdur. Krizin ilk bakışta sağlık sorunu gibi görülse de sosyal, siyasal, ekonomik, psikolojik alanları ilgilendiren çok boyutlu olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Salgın insanların yaşam koşullarını çok yönlü etkilemiştir. Ekonomik olarak etkilerinin yıkıcılığını en aza indirmek noktasında merkezi hükümetin, belediyelerin, sivil toplum kuruluşlarının desteği olması gerekmektedir. Bu bağlamda İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa ve Antalya Büyükşehir Belediyelerinin salgın süreçlerinde koronavirüsle çalışmaları incelenmiştir. Bu çalışmalar ilgili belediyelerin kamuoyunu aydınlatan araçların takip edilmesiyle elde edilmiştir. Bu bağlamda belediyelerin sosyal hareketliliğin azaltılmasından, hijyen kurallarına uyma, denetim, malzeme desteği, kamu kurum kuruluşlarına destek, gibi faaliyetlerin yanında eğitim alanına destek, bilinç düzeylerinin artırılması, farkındalık oluşturulması faaliyetleri de söz konusu olmuştur.

Nüfus bakımından Türkiye nüfusunun %37,39'nu oluşturan ilk beş büyükşehir belediyesinin koronavirüsle mücadele kapsamında; sosyal hareketliliğin azaltılması, denetim, destek, bilinçlendirme, farkındalık oluşturma gibi birçok alanda hizmet sunduğu görülmüştür. Bireylerin salgın döneminde yaşam biçiminde kısıtlamalara gidilmiştir ve fiziksel ortamlardan sanal ortamlara geçilmiştir. Bu bağlamda iş hayatında, eğitimde, alışverişte, kamusal hizmetlerin sunulmasında ve daha birçok faaliyette internet bağlantısı, bilgisayar ve tablet gibi teknolojik aygıtların kullanılması zorunlu hale gelmiştir. Belediyelerden bu süreç kapsamında en çok talep edilen internet ve bağlı hizmetler gelmektedir.

Türkiye'de ekonomik durum TÜİK verileri çerçevesinde incelendiğinde işsizliğin ve enflasyonun çift haneli rakamlarda olduğu göze çarpmaktadır. Kırılgan yapıya sahip olan ekonomimizde salgın döneminde büyüme hızının düştüğü görülmektedir. Böyle bir ortamda iktisadi

prinsipler gereği işsizlik ve enflasyonun çift rakamlarda kalacağı öngörülmektedir. Bu aşamada belediyelerin ekonomik destek olarak; su fiyatlarına indirim, esnaftan bazı alacakların ertelenmesi ya da taksitlendirilmesi, belli bir miktar nakit desteği ve gıda yardımları gibi sosyal belediyeçilik anlayışıyla hizmet verdikleri yaptıkları faaliyetlerden anlaşılmaktadır.

Sağlık Bakanlığı'nın Türkiye'de salgını başından itibaren şu sloganla; "maske, mesafe ve temizlik" yürüttüğü görülmektedir. Bu sloganın içeriği bulaşıcılığın önlenmesiyle salgının kontrol altına alınabileceği gerçeğini yansıtmaktadır. Çalışma kapsamında ilgili belediyelerin yaptığı faaliyetler içerisinde vatandaşa bedava maske dağıtımı, sosyal mesafesinin korunması için ulaşımda ek seferler konulması, okullara temizlik malzemesi verilmesi ve belirli noktalara dezenfektan kutularının yerleştirilmesi gibi hizmetler gerçekleştirilmiştir.

Belediyelerin kuruluşu, işleyişi, görev ve yetkileri kanunlarda belirtilmiştir. Bu açıdan Türkiye'deki Büyükşehir ve normal belediyelerin sundukları hizmetler farklılaşsa da genel olarak aynı amaç için hizmet vermektedirler. Bu bağlamda gerçekleştirilen bu çalışma tüm belediyeler için genellenebilir niteliktedir.

Çalışma kapsamında ulaşılan sonuçlar üzerinden bazı öneriler ortaya konulmuştur. Sunulan öneriler özellikle kriz dönemlerinde belediyelerin daha etkin verimli bir şekilde hizmetlerin sunulmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu öneriler;

- ✓ Kriz dönemlerinde belediyelerin hedeflenen gelirleriyle gerçekleşen gelirler arasında negatif fark artacağından merkezi yönetim belediyelere ek kaynak tahsisi yapılmalıdır.
- ✓ Kriz dönemlerinde merkezi hükümet belediyelerle karşılıklı iletişim halinde olmalı ve olası risklerin giderilmesinde planlamalar yapmalı,
- ✓ Belediyeler özellikle kriz dönemlerinde bilgi iletişim sistemlerini etkin kullanarak sunulan hizmetlerin denetimi ve verimliliğini artırmalı,
- ✓ Siyasi çekişmeler bir tarafa bırakılarak hizmete odaklanılmalı,
- ✓ Dezavantajlı kesimlere sunulan hizmetlerde süreklilik sağlanmalı,
- ✓ Açıklık ve şeffaflık başta olmak üzere iyi yönetim ilkelerinden vazgeçilmemeli,

Bu çalışmada çeşitli kaynaklardan elde edilen nicel veriler olduğu gibi yansıtılmıştır. Sosyal mesafe sınırlaması ve salgının hızlı yayılması araştırmanın kısıtlı imkânlarla yapılmasına neden olmuştur. Belediyelerin kriz döneminde sundukları bu tarz hizmetler kriz son bulduktan sonra geniş katılımli anketlerle daha geniş bulgulara ulaşılarak yeni ve daha sağlıklı ilgiler ortaya konulabilir.

Kaynakça

- (1983, Eylül 8). <https://www.mevzuat.gov.tr: https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2886.pdf> adresinden alındı
- (2004, Temmuz 23). www.mevzuat.gov.tr/mevzuat: https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5216&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5 adresinden alındı
- (2005, Temmuz 3). www.mevzuat.gov.tr: https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5393.pdf adresinden alındı
- (2011, Mayıs 29). www.mevzuat.gov.tr: https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/3.5.20111377.pdf adresinden alındı
- (2012, 11 12). www.mevzuat.gov.tr: https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=6360&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5 adresinden alındı
- (2020, Aralık 2). www.who.int: https://covid19.who.int/region/wpro/country/cn adresinden alındı

- (2020, Mart 20). www.milliyet.com.tr: https://www.milliyet.com.tr/galeri/son-dakika-corona-virus-icin-soke-eden-detaylar-ortaya-cikti-iste-olumcul-hatalar-6172250/1 adresinden alındı
- (2020, Nisan 20). <https://www.mevzuat.gov.tr: https://www.mevzuat.gov.tr/anasayfa/MevzuatFihristDetayIframe?MevzuatTur=1&MevzuatNo=7244&MevzuatTertip=5> adresinden alındı
- (2020, Aralık). <https://data.tuik.gov.tr: https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Nufus-ve-Demografi-109> adresinden alındı
- (2020, Aralık). <https://www.ibb.istanbul: https://www.ibb.istanbul/News/Index> adresinden alındı
- (2020, Aralık). <https://www.ankara.bel.tr: https://www.ankara.bel.tr/haberler> adresinden alındı
- (2020, Aralık). <https://www.izmir.bel.tr/tr: https://www.izmir.bel.tr/tr/Izmir/5> adresinden alındı
- (2020, Aralık). https://www.bursa.bel.tr: https://www.bursa.bel.tr/?sayfa=medyada_bbb adresinden alındı
- (2020). <https://www.antalya.bel.tr: https://www.antalya.bel.tr/Covid-19/Covid-19-Bilgilendirme> adresinden alındı
- (2020). Şubat 23, 2021 tarihinde https://tr.wikipedia.org: https://tr.wikipedia.org/wiki/Pfizer-BioNTech_COVID-19_a%C5%9F%C4%B1s%C4%B1 adresinden alındı
- (2021). Şubat 2021 tarihinde <https://saglik.gov.tr/> adresinden alındı
- Akıncı, Z. (2011). Konaklama İşletmelerinde Kriz Sürecinde İnsan Kaynakları Yönetiminin Rolü ve Önemi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 3(4), 132- 152.
- Arklan, M. A. (2013). Kamu Yönetiminde Kriz. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 33-55.
- Bilgiç, H. M. (2017). Kamuda Kriz Yönetimi. *İdarecinin Sesi*, 38- 44.
- Bilgin, K. R. (2020). Siyasi Krizler, Meşruluk ve Bir Yöntem Olarak İletişim. F. S. Bilgin içinde, *Kriz Yönetimi: Kaçınılmazı Anlamak* (s. 275). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Bozgeyik, A. (2006). *Kriz Üzerine Sesli Düşünceler*. www.bilgiyonetimi.org adresinden alındı
- C.T, O. (1936). Cirisis. *The Shorter Oxford English Dictionary*. içinde Oxford : Clarendon Press.
- Chen, S. Y. (2020). COVID-19 control in China during mass population movements at New Year. *Elsevier Public Health Emergency Collection*, 764- 766.
- (2020). *COVID-19 Tanı ve Tedavisinde Kanıtı Dayalı Öneriler ve Türk Toraks Derneği COVID-19 Görev Grubu Görüş Raporu*. Ankara: Türk Toraks Derneği . www.toraks.org.tr: https://www.toraks.org.tr/site/community/downloads/ss2f6HxBjTnvTp9L adresinden alındı
- Çetinkaya, Ö. (2015). *Mahalli idareler Maliyesi* (5. Baskı b.). Bursa: Ekin Yayınevi.
- Dursun, D. (2012). *Siyaset Bilimi* (6. Baskı b.). İstanbul: Beta Yayınevi.
- Fernandes, N. (2020). *Economic effects of coronavirus outbreak (COVID-19) on the world economy*. Subat 8, 2021 tarihinde https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3557504 adresinden alındı
- Gostic, K., Gomez, A. C., Mummah, R. O., Kucharski, A. J., & Lloyd-Smith, J. O. (2020, Şubat 24). *Estimated effectiveness of symptom and risk screening to prevent the spread of COVID-19*. <https://elifesciences.org> adresinden alındı
- Güney, S. (2014). *İnsan Kaynakları Yönetimi* (1. Baskı b.). Ankara: Nobel Kitap.
- <https://sozluk.gov.tr/>. (2020, Aralık).

- <https://www.euro.who.int/en/countries/turkey>. (2020, Aralık). <https://www.euro.who.int>:
<https://www.euro.who.int/en/countries/turkey> adresinden alındı
- <https://www.sayistay.gov.tr>. (2020, Aralık). <https://www.sayistay.gov.tr/?p=2&ContentID=13007>
adresinden alındı
- Ignatius, D. (2020, Nisan 20). <https://www.indyturk.com>:
<https://www.indyturk.com/node/158481/d%C3%BCnyadan-sesler/kovid-19-nas%C4%B1-ba%C5%9Flad%C4%B1-vir%C3%BCs%C3%BCn-esas-kayna%C4%9F%C4%B1-hakk%C4%B1ndaki-hikaye-sa%C4%9Flam> adresinden alındı
- Keni, R., Alexander, A., Nayak, P. G., Mugdal, J., & Nandakumar, K. (2020). COVID-19: Emergence, Spread, Possible Treatments, and Global Burde. *Frontiers in Public Health*, 1-13.
- Mehmet Akif Özer, H. Y. (2019). *Kamu Yönetimi: Modern Yapı ve Süreçler* (2. Baskı b.). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Nuri Tortop, B. A. (2014). *Mahalli İdareler*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Özer, M. A. (2011). *21. Yüzyılda Kamu Yönetimi ve Yöneticiler*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Özler, M. (2019). Kamu Yönetimi Paradigmasında Afet Riski Yönetiminden Yönetişime. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(1), 139- 150.
- Stephen P. Robbins, D. A. (2016). *Yönetimin Esasları : Temel Kavramlar ve Uygulamalar*. Ankara: Nobel Yayınları .
- Şahin, Y. (2013). Kriz Yönetimi. A. N. Asım Balcı içinde, *Kamu Yönetiminde Çağdaş Yaklaşımlar : Sorunlar, Tartışmalar, Çözüm Önerileri, Dünya ve Türkiye Uygulamaları* (s. 448). Ankara: Seçkin Yayınevi.